

dr hab. Zbigniew Sawiński

Instytut Filozofii i Socjologii PAN, prof. instytutu

RECENZJA OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH DR AGNIESZKI JERAN
W POSTĘPOWANIU HABILITACYJNYM PRZED RADĄ WYDZIAŁU SOCJOLOGII
UNIwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dorobek i aktywność naukowa dr Agnieszki Jeran lokują się na pograniczu socjologii pracy i socjologii edukacji. Poprzez liczne publikacje, działalność dydaktyczną oraz udział w projektach badawczych habilitantka coraz silniej zaznacza swoją pozycję w życiu naukowym. Źródeł inspiracji poszukuje przede wszystkim w badaniach empirycznych. Interesują ją zagadnienia z szerokiego obszaru, obejmującego z jednej strony wizje zmieniającego się społeczeństwa (m. in. kapitał społeczny, społeczeństwo obywatelskie, społeczeństwo informacyjne), z drugiej zaś zmiany dokonujące się w sferze pracy (m. in. praca zdalna, wolontariat, kształcenie ustawiczne). Na kanwie tych zainteresowań powstały publikacje składające się na cykl wskazany we wniosku jako osiągnięcie naukowe, zat. „Między edukacją a pracą – socjologiczne spojrzenia na instrumentalność rozwijania kompetencji”.

Celem recenzji jest dokonanie oceny, czy osiągnięcia naukowe oraz aktywność naukowa habilitantki spełniają wymagania *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (zwanej dalej Ustawą) oraz towarzyszącego jej *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (zwanego dalej Rozporządzeniem). Recenzję rozpocznę od oceny aktywności naukowej habilitantki, obejmującej – oprócz publikacji – również dorobek dydaktyczny, popularyzatorski oraz uczestnictwo w naukowej współpracy, po czym dokonam oceny wskazanego osiągnięcia naukowego. Następnie zaprezentuję swoje uwagi krytyczne i polemiczne, a na koniec przedstawię wniosek. Pomimo pewnych zastrzeżeń, jakie można sformułować wobec dokonań habilitantki, w moim przekonaniu jej osiągnięcia i aktywność naukowa spełniają wymagania Ustawy.

Ocena aktywności naukowej

W tej części recenzji dokonam oceny, czy dr Agnieszka Jeran, w okresie po uzyskaniu stopnia doktora¹, wykazywała się istotną aktywnością naukową, co stanowi wymóg art. 16 ust. 1 Ustawy. Oceny dokonam w porządku proponowanym w Rozporządzeniu.

Ocena dorobku publikacyjnego. Lista naukowych publikacji habilitantki jest bogata zarówno w wymiarze ilościowym, jak również gdy chodzi o tematykę. W okresie 13 lat jakie minęły między doktoratem a złożeniem wniosku, oprócz cyklu publikacji zgłoszonych jako osiągnięcie dr Agnieszka Jeran przygotowała i opublikowała jeszcze 74 inne prace. Na tę liczbę składa się 15 artykułów w czasopiśmie z list Scopusi ERIC, 33 artykuły w czasopiśmie spoza tych list oraz 26 rozdziałów w pracach zbiorowych.

Ocenę doniosłości dorobku publikacyjnego dr Agnieszki Jeran obniża fakt, że po jej prace społeczność naukowa sięga stosunkowo rzadko. W czasopiśmie objętych bazą Scopus publikacje habilitantki zyskały trzy cytowania, co zresztą uznać należy za wynik zupełnie przyzwoity, uwzględniając to, że tylko pięć spośród jej 74 publikacji ukazało się w języku angielskim. Natomiast gorzej wygląda sytuacja, gdy zajrzeć do statystyk sporządzonych przez Google Scholar. Jeśli ograniczyć uwagę do publikacji wydanych po 2006 roku, to na portalu Google Scholar wyszczególniono 59 jej publikacji, z czego 36 nie było cytowanych ani razu, zaś pozostałe 23 zacytowano w sumie 36 razy (licząc bez autocytowań). To trochę za mało, aby z czystym sumieniem stwierdzić, że pozostaje to w zgodzie z modelem naukowej wymiany.

Jednak aby uzyskać prawdziwy obraz sytuacji, na liczbach tych nie można poprzestać. Agnieszka Jeran jest bowiem jednym z współautorów artykułu, jaki w lutym 2019 roku ukazał się w czasopiśmie *Ecosystem Services*². I choć naukometryczne kryteria nie stanowią wyroczni, to jednak w tym wypadku trudno byłoby pominąć fakt, że artykuł w tym czasopiśmie według ostatniej ministerialnej klasyfikacji jest wyceniany na 140 punktów! Artykuł przez rok zgromadził cztery cytowania, w tym owe trzy indeksowane w bazie Scopus. Świadczy to, że wśród naukowych propozycji habilitantki są również i takie, które zawierają rzeczywiście duży potencjał. Jestem przekonany, że autorka wyciągnie z tej lekcji

¹ Stopień doktora nadany został Agnieszce Jeran w dniu 12 czerwca 2006 roku.

² Krzysztof Mączka, Piotr Chmielewski, Agnieszka Jeran, Piotr Matczak, Carena J. van Riper, „The ecosystem services concept as a tool for public participation in management of Poland's Natura 2000 network”, *Ecosystem Services*, Vol. 35, Feb. 2019, 173-183.

właściwe wnioski i w dalszej karierze naukowej więcej uwagi poświęci jakości, a nie ilości publikacji.

Ocenę dorobku publikacyjnego dr Agnieszki Jeran sformułuję następująco. Pozostaje faktem, że społeczność naukowa wykazuje niewielkie zainteresowanie większością jej publikacji. Przy czym uważam, że obciąża to nie tylko autorkę, lecz również komitety redakcyjne oraz wydawców czasopism naukowych, wykazujących się brakiem rozeznania co do oczekiwań swoich własnych czytelników. Jednak w nauce o wartości dorobku decydują te publikacje, które zyskały uznanie. Czy dziś ktokolwiek pamiętałby o takich postaciach, jak Kingsley Davis czy Wilbert Moore, gdyby nie jeden, dość krótki artykuł, zamieszczony w swoim czasie w *American Sociological Review*³? Nie twierdzę, że w tym wypadku będzie podobnie, natomiast jestem gotów bronić stanowiska, że jeden inspirujący artykuł jest wart więcej niż 73 publikacje, wzbudzające umiarkowane zainteresowanie. Z tego względu dorobek publikacyjny habilitantki oceniam pozytywnie i w staraniach o stopień doktora habilitowanego uważam za wystarczający.

Organizacja i wystąpienia na konferencjach. W okresie 2007-2018 dr Agnieszka Jeran przedstawiła referaty na 38 konferencjach, z których 30 odbyło się w kraju, zaś osiem za granicą. Choć konferencje tych jest w sumie sporo, w wykazie dorobku nie dokonano ich podziału na krajowe i międzynarodowe. Ponadto, dla większości konferencji nie podano organizatora, co nie pozwala na ustalenie rangi konferencji, a tym samym na ocenę znaczenia wystąpienia.

Dlatego w swojej ocenie uwzględnię jedynie konferencje, w przypadku których podano pełne informacje. Wśród wystąpień krajowych dwa miały miejsce na ogólnopolskich zjazdach socjologicznych PTS, w 2010 roku w Krakowie i w 2013 w Szczecinie, przy czym na drugim ze zjazdów habilitantka pełniła również rolę współorganizatora grupy tematycznej (Grupa 78: „Wolontariat: nowe formy, nowe szanse, stare problemy”). Z kolei wśród wystąpień zagranicznych trzy miały miejsce na konferencjach organizowanych przez European Sociological Association lub International Sociological Association (RC 10: Participation, Organizational Democracy and Self-Management). Organizatorzy tego rodzaju konferencji dbają o poziom prezentacji. Przy czym wystąpienia te miały miejsce w ostatnim czasie. Pozwala to sformułować wniosek, że w wymiarze aktywności związanej z prezentacją swojego dorobku dr Agnieszka Jeran zmierza w dobrym kierunku.

³ Kingsley Davis, Wilbert E. Moore, „Some principles of stratification”, *American Sociological Review*, Vol. 10, No. 2 (Apr., 1945), 242-249.

Działalność dydaktyczna. W okresie po uzyskaniu doktoratu działalność dr Agnieszki Jeran koncentrowała się na zadaniach związanych z organizacją dydaktyki, najpierw, w latach 2010-2013, w Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy, a następnie na Wydziale Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na pierwszej wymienionej uczelni pełniła funkcję zastępcy dyrektora, a następnie dyrektora instytutu, mając wpływ na przygotowanie programu studiów na kierunkach „Socjologia” oraz „Nauki o Rodzinie”, zaś na Wydziale Socjologii UAM pełni od 2015 roku do chwili obecnej funkcję z-cy dyrektora ds. dydaktycznych. W obu uczelniach sprawowała opiekę nad pracami licencjackimi (łącznie 75 prac) oraz magisterskimi (22 prace). Ponadto, w przypadku dwóch doktorantów pełni obecnie funkcję promotora pomocniczego. Warto też wspomnieć, że w latach 2013-2016 została powołana w skład Komisji Dyscyplinarnej do spraw nauczycieli akademickich przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Nie ulega wątpliwości, że dr Agnieszka Jeran posiada znaczne i wszechstronne doświadczenia w zakresie pracy ze studentami, a także w zakresie organizacji procesu dydaktycznego wyższej uczelni.

Pozostała aktywność naukowa oraz działalność popularyzatorska. Habilitantka brała udział w kilku projektach badawczych, przy czym najdłużej związana była z Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki. W programie tym zajmowała się organizacją badań terenowych, prowadzeniem szkoleń, czy przygotowywaniem raportów. Doświadczenia i wiedzę zgromadzoną w programie częściowo wykorzystała w swoich publikacjach, w tym w publikacjach wskazanych jako osiągnięcie naukowe.

Do sfer aktywności naukowej habilitantki należy udział w komitetach redakcyjnych czasopism: „Kultura i Edukacja” (od 2010 roku), „The Copernicus Journal of Political Studies” (od 2012) oraz „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (od 2015 roku). Wszystkie te czasopisma figurują na liście ministerialnej. Wielokrotnie służyła też jako recenzent na potrzeby innych czasopism naukowych.

Habilitantka podejmuje się również działań popularyzujących badania oraz wykorzystanie wiedzy naukowej. Jest autorem lub współautorem ekspertyz na zamówienie banków, organów administracji publicznej oraz samorządów. Ekspertyzy te dotyczyły głównie tematów związanych z edukacją, problemami społeczności lokalnych, czy kształtowaniem przestrzeni publicznej. Na podobne tematy wielokrotnie wypowiadała się w codziennej prasie i w czasopismach opiniotwórczych.

Ocena osiągnięć naukowo-badawczych i aktywności naukowej: podsumowanie. Aktywność naukowa to bez wątpienia mocna strona dr Agnieszki Jeran. Swoją wiedzą dzieli

się chętnie, nie tylko w związku z pracą na uczelni, lecz również poprzez udział w projektach badawczych, wystąpienia na konferencjach, udział w komitetach redakcyjnych czasopism naukowych, czy wreszcie poprzez działalność popularyzatorską, obejmującą ekspertyzy, wystąpienia, czy publikacje w prasie. Agnieszka Jeran nie zapomina przy tym o ciągłym doskonaleniu swoich naukowych propozycji, które coraz częściej prezentowane są na konferencjach międzynarodowych, czy też w formie publikacji zamieszczanych w znaczących czasopismach naukowych. Jest to obiecujący kierunek rozwoju warsztatu naukowego, zasługujący na pozytywną ocenę.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym dr Agnieszka Jeran przedstawiła jednotematyczny cykl publikacji zatytułowany *Między edukacją a pracą – socjologiczne spojrzenia na instrumentalność rozwijania kompetencji*. Do cyklu zaliczone zostało pięć pozycji, w tym cztery następujące artykuły:

- [1] A. Basińska, A. Jeran, „Co można zyskać będąc wolontariuszem na wielkich imprezach? O korzyściach z wolontariatu akcyjnego w świetle badań jakościowych w trzech wybranych miastach Polski”, *Kultura i Edukacja*, 2011, 83(4), 114-138 (habilitantka szacuje swój wkład w przygotowanie artykułu na 50 procent).
- [2] A. Jeran, „Rodzina i znajomi – kapitał społeczny w znajdowaniu pracy”, *Studia Humanistyczne AGH*, 2014, 16(1), 43-58.
- [3] A. Jeran, „Nieoczywiste konsekwencje zwiększania poziomu kwalifikacji pracowników z wyższym wykształceniem”, *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 2016, 93(2), 51-59.
- [4] A. Jeran, „Praca zdalna jako źródło problemów realizacji funkcji pracy”, *Opuscula Sociológica*, 2016, 16(2), 49-61;

oraz autorka monografia:

- [5] A. Jeran, *Dobrani... Miary, skala i konsekwencje (nie)dopasowań na polskim rynku pracy*, Poznań 2019, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM. Recenzentem naukowym pracy był dr hab. Sławomir Banaszak, prof. UAM.

Oceniając osiągnięcie, w pierwszej kolejności skupię uwagę na monografii. Do artykułów nawiążę zaś w dalszej części recenzji, celem dokonania oceny, na ile wraz z monografią składają się na koherentny cykl publikacji.

Istota osiągnięcia naukowego. Zadanie recenzenta sprowadza się do oceny, czy dorobek habilitanta zawiera propozycję, jaka wnosi istotny wkład do naukowej wiedzy. Propozycja taka musi spełniać trzy warunki. Po pierwsze, musi wynikać z aktualnego stanu wiedzy – zarówno teoretycznej, jak i empirycznej. Po drugie, musi być oryginalna, stanowić

naukowe odkrycie. Po trzecie, musi uzupełniać dotychczasową wiedzę, przedstawiać nowy sposób rozumienia zjawisk. Aby ocenić, czy propozycja spełnia te warunki, z załączonej dokumentacji recenzent powinien móc dowiedzieć się, na czym ona polega. Jakie fragmenty swojego dorobku habilitant poświęca na omówienie aktualnego stanu wiedzy, w którym miejscu określa swoją propozycję oraz gdzie szukać argumentów, że owa propozycja rzeczywiście stanowi nowe podejście do interpretacji badanych zjawisk.

Niestety, z przykrością muszę stwierdzić, dr Agnieszka Jeran zadania recenzentom nie ułatwiła. Choć w autoreferacie przedstawione zostało obszerne streszczenie cyklu publikacji przedstawionego jako osiągnięcie naukowe, to jednak nie zawiera ono wskazówek, gdzie szukać owej wartości dodanej, mającej stanowić wkład do nauki. Na podstawie streszczenia trudno nawet rozstrzygnąć, czy odkrycie polega na nowatorskim sposobie integracji wiedzy z różnych dziedzin, czy też na innowacyjnym ujęciu pewnej kwestii w ramach jednej dziedziny. Uważnie przeczytałem streszczenie i pomyślałem sobie, że może mam trudności z czytaniem ze zrozumieniem. Porzuciłem więc streszczenie i zacząłem czytać monografię, licząc skrycie, że okaże się łatwiejsza do zrozumienia.

Przedłożona monografia dotyczy często dyskutowanej, czy wręcz „modnej”, obecnie problematyki dopasowania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. W ostatnim czasie stała się ona przedmiotem wielu raportów i opracowań naukowych, różniących się wyborem opcji teoretycznych oraz zakresem wykorzystanych danych. Monografia dr Agnieszki Jeran jest jedną z takich propozycji. Książka składa się z wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Jej układ wydaje się dobrze dobrany do przedstawienia i wskazania uzasadnienia dla nowej naukowej propozycji. W rozdziale pierwszym zarysowany został kontekst badanych zagadnień, ujęty stosunkowo szeroko. Piszemy tu o ogólnych związkach edukacji z gospodarką oraz o korzyściach z kształcenia wynikających dla społeczeństwa i jednostek. Rozdział drugi to przybliżenie badanego zagadnienia. W świetle teorii, autorka omawia różne perspektywy dopasowania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy, uwzględniając cele i potrzeby społeczeństwa, cele i zadania organizacji a także postrzeganie tych wszystkich kwestii z jednostkowego punktu widzenia. Następnie dyskusji poddaje się różne sposoby operacjonalizacji zjawiska niedopasowania, stosowane w badaniach, Rozdział trzeci zawiera omówienie badań na ten temat prowadzonych w Polsce. W rozdziale czwartym autorka przedstawia własną, oryginalną propozycję ujęcia tej kwestii. Jest to klasyfikacja, w której wyodrębnione zostały różne typy wzajemnego dopasowania kwalifikacji i wymagań związanych z wykonywaną pracą. Do swojej propozycji autorka stara się przekonać

wskazując na związki wyodrębnionych kategorii ze stażem, zarobkami, i zadowoleniem z pracy. Pokazuje też zastosowanie swojej klasyfikacji na przykładzie losów absolwentów wyższych uczelni i szkół zasadniczych zawodowych. Obraz dopełnia rozdział piąty, poświęcony znaczeniu formalnych kwalifikacji w pracy twórców i artystów. To dobrze przemyślane studium przypadku dostarcza dodatkowych argumentów na rzecz propozycji autorki.

Ważną zaletą przedstawionej propozycji jest jej prostota. Proponowany podział na cztery kategorie skonstruowany został poprzez skrzyżowanie ze sobą dwóch pytań, z których jedno dotyczyło zgodności pracy z wykształceniem, drugie zaś przydatności w wykonywanej pracy wiedzy i umiejętności zdobytych w toku kształcenia. Dzięki owej prostocie, podczas posługiwania się podziałem nie gubi się interpretacji wyodrębnionych kategorii, którym autorka nadała nazwy, aby lepiej wyrazić ich istotę („niedopasowani samoucy”, „ofiary systemu”, „niezgodni wykształceni” i „owoce systemu”). W ten sposób stworzone zostało oryginalne narzędzie, jakie niekiedy określa się mianem segmentacji, pozwalające w syntetyczny, a zarazem obrazowy sposób przedstawić oddziaływanie zarówno czynników decydujących o niedopasowaniu kwalifikacji, jak też zilustrować konsekwencje różnych form niedopasowania w postaci różnic w zarobkach czy w zadowoleniu z pracy. Właściwie jedyną cechą narzędzia, jaka ogranicza uzyskane korzyści, są dość nierówne proporcje wyodrębnionych kategorii. Kategoria osób, które mają pracę zgodną z wykształceniem, a mimo to zdobyte w szkole umiejętności uważają za nieprzydatne, jest stosunkowo niewielka (3-4% w zależności od badania, s. 105). Dysproporcja ta ujawnia się szczególnie w zestawieniu z najbardziej liczną kategorią, obejmującą osoby mające pracę zgodną z wykształceniem, a jednocześnie uznające zdobyte w szkole kwalifikacje za przydatne (48-56%, s. 105). Z pewnością bardziej zrównoważona klasyfikacja miałaby większą moc rozdzielczą. Nie można jednak wykluczyć, że wtedy ucierpiałby podstawowa jej zaleta, jaką jest prostota.

Podsumowując stwierdzam, że monografia spełnia warunki wymagane od pracy stanowiącej wkład do nauki. Przedstawia problem w kontekście teoretycznym, omawia aktualny stan badań, zawiera sformułowanie własnej, oryginalnej propozycji, a na koniec za pomocą wyników badań ilustruje jej najważniejsze zalety.

Artykuły wchodzące w skład jednotematycznego cyklu publikacji. Jeśli już sama monografia spełnia warunki wymagane przez Ustawę, to w jakim celu do osiągnięcia włączono dodatkowo cztery artykuły? Trudno zrozumieć zamiar habilitantki, szczególnie że

rozwiązanie takie wymaga od recenzentów, aby oprócz oceny, czy osiągnięcie stanowi znaczny wkład do nauki, wypowiedzieli się jeszcze w dwóch kwestiach. Po pierwsze, czy wszystkie publikacje dotyczą tego samego obszaru naukowej wiedzy, tak aby można było je uznać za cykl jednotematyczny. Po drugie, czy układają się w logiczny ciąg, konsekwentnie ilustrując kolejne etapy doskonalenia koncepcji, we współpracy i przy krytycznym wsparciu środowiska naukowego.

Otóż zestaw publikacji przedstawionych przez dr Agnieszkę Jeran nie spełnia ani pierwszego, ani drugiego z wymagań, przez co – jako recenzent – nie mogę go uznać za jednotematyczny cykl publikacji. Rozpatrzmy zgodność publikacji pod względem tematycznym. W artykule [1], opublikowanym najwcześniej, dokonano charakterystyki wolontariatu, ilustrując rozważania wynikami badań jakościowych przeprowadzonych wśród wolontariuszy. Artykuł [2], opublikowany jako kolejny, dotyczy jednej z form kapitału społecznego, jaką stanowi pomoc rodziny i znajomych w poszukiwaniu pracy. W artykule [3] habilitantka, w oparciu o wyniki badań, stara się określić konsekwencje podnoszenia kwalifikacji przez pracowników z wykształceniem wyższym. Z kolei celem artykułu [4] stało się omówienie dość specyficznej formy pracy, jaką stanowi praca zdalna. Artykuły te nie nawiązują w widoczny sposób do kwestii niedopasowania kwalifikacji, czemu poświęcona została monografia [5]. Między samymi artykułami też trudno wskazać związki, poprzez odwoływanie się do tych samych teorii, czy korzystania tych samych badań. Co więcej, w żadnym z artykułów wydanych w późniejszym czasie nie cytuje się artykułów wydanych wcześniej. Wszystko wskazuje więc na to, że są to odrębne artykuły, dotyczące różnych tematów, w żadnym wypadku nie układające się w ciąg, który można byłoby uznać za wyraz stopniowego rozwoju pewnej koncepcji. Zresztą trudno byłoby w tym wypadku mówić o wsparciu ze strony społeczności naukowej, jeżeli według Google Scholar artykuł [1] przez dziesięć lat od wydania nie został zacytowany ani razu, artykuł [2] był cytowany jeden raz, artykuł [4] dwa razy, zaś artykuł [3] w zasobach wyszukiwarki nie został uwzględniony.

Pojawia się więc kłopot z dokonaniem oceny tego, co zostało przez dr Agnieszkę Jeran przedłożone. Jeśli zgodnie z wnioskiem całość uznać za jednotematyczny cykl publikacji, to uważam, że ocena musi być negatywna. Owe pięć publikacji, potraktowanych jako wspólne dzieło, trudno byłoby uznać za „znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej”. Chodzi nie tylko o to, że trudno znaleźć merytoryczne związki między publikacjami, co stanowiłoby warunek uznania ich za spójny cykl tematyczny. Równie niekorzystną okoliczność stanowi obojętność środowiska naukowego wobec niektórych z tych

publikacji. Jeżeli przez dziesięć lat artykuł nie został ani razu zacytowany, to nie ma podstaw, aby twierdzić, że wywarł znaczny wpływ na rozwój nauki. Zarazem jednak w owym zestawie dość różnorodnych publikacji znajduje się monografia, która, moim zdaniem, stanowi ów wymagany wkład. Zawiera bowiem oryginalną propozycję, wyrastającą z dotychczasowej wiedzy teoretycznej oraz wzbogacającą sposób rozumienia badanego zjawiska. Jeśli więc spojrzeć na dorobek dr Agnieszki Jeran ograniczając uwagę do monografii, to ocena powinna być pozytywna.

Gdy można uzasadnić przeciwstawne oceny, to defekt tkwi w przesłankach, czyli w przedstawionym przez habilitantkę wniosku. Nie mówiąc już o zawartości „Autoreferatu”, który powinien prezentować mocne punkty kandydatki, a tego nie czyni. Jako recenzentowi i członkowi komisji jest mi przykro z tego powodu, że habilitantka nie zadała sobie trudu, aby się zastanowić, co warto umieścić we wniosku a co powinno się znaleźć w autoreferacie. Jednak zadaniem recenzenta nie jest ani ocena wniosku, ani autoreferatu, lecz ocena naukowego dorobku, który zawsze pozostanie tym samym dorobkiem niezależnie od tego, czy we wniosku wskaże się jedną, czy wiele publikacji. W dorobku dr Agnieszki Jeran występuje pozycja, którą – w mojej ocenie – należy uznać za osiągnięcie naukowe. Dlatego mimo uchybień w przedłożonej dokumentacji, moja ostateczna konkluzja jest pozytywna.

Uwagi krytyczne i polemiczne

Pozytywna ocena monografii nie oznacza, że w pracy nie pojawiają się większe czy mniejsze potknięcia. Chciałbym zwrócić uwagę na pewną manierę, która mnie osobiście drażni. Chodzi o zawartość tabel. Generalnie, tabele stosuje się w tekstach naukowych po to, aby w klarowny sposób przedstawić wyniki, opisane za pomocą nie jednej, lecz wielu liczb. Wiadomo, że im liczb prezentuje się mniej, tym czytelnikowi łatwiej zrozumieć, co się za nimi kryje. Dlatego w tekstach naukowych unika się redundancji, czyli zamieszczania tych samych danych więcej niż raz, nawet w nieco innej postaci. Zarówno w monografii, jak też w niektórych artykułach, o tej fundamentalnej zasadzie autorka zdaje się nie pamiętać. Na przykład, w tabeli 4.2, zamieszczonej w monografii, przedstawione zostały odsetki czterech kategorii klasyfikacji, stanowiącej w tej książce kluczową propozycję. Warto zadać pytanie: ilu liczb rzeczywiście potrzeba, aby przedstawić owe odsetki? Wydaje się, że czterech, plus piątej dla określenia wielkości próby. Autorka we wspomnianej tabeli użyła osiemnastu. Zamiast starać się przyciągnąć czytelnika do swoich propozycji, czyni wiele, aby go zrazić.

Na koniec chciałbym nawiązać do kwestii wyboru krajowej czy międzynarodowej perspektywy dla oceny naukowych propozycji. Czy osiągnięcia wystarczy ocenić w kontekście wiedzy i dokonań środowisk naukowych z danego kraju, czy też za punkt odniesienia należy przyjąć wypadkową osiągnięć badaczy z różnych krajów. Kwestia ta z pewnością wykraczająca poza recenzję, choć nie bez przyczyny warto w tym miejscu do niej nawiązać. Z analizy dorobku dr Agnieszki Jeran wynika bowiem, że dużo pewniej stąpa ona po gruncie krajowym. W spisie cytowanej literatury, zamieszczonym w monografii, ponad 90% stanowią pozycje autorów polskich. Swoją książkę i większość artykułów poświęciła polskiej gospodarce i edukacji. W szczególności dotyczy to propozycji, uznanej przeze mnie za kluczowe osiągnięcie habilitantki, która również ogranicza się do wyjaśnienia prawidłowości stwierdzonych w badaniach przeprowadzonych w Polsce. Autorka nie podjęła próby przeformułowania swojej propozycji w taki sposób, aby mogła służyć ocenie podobnych prawidłowości w innych krajach.

Pojawić się może wątpliwość, czy dokonania ograniczone do krajowego kontekstu można w ogóle uznać za „znaczący wkład” w rozwój dyscypliny naukowej? Szczególnie w przypadku badań nad niedopasowaniem kwalifikacji. Na świecie badania z tego obszaru znajdują coraz więcej zastosowań, wspomagając działania na rzecz wzrostu gospodarczego, służąc reformom szkolnictwa, czy przeciwdziałaniu prekaryzacji pracy. Zasoby uniwersalnej wiedzy w tej dziedzinie rosną szczególnie szybko, pomagając wyjaśnić wiele prawidłowości również na szczeblu krajowym.

Ustawa nie precyzuje, co powinno stanowić punkt odniesienia dla oceny „znacznego wkładu” w rozwój określonej dyscypliny naukowej. Czy szybko rosnące zasoby wiedzy o zasięgu międzynarodowym, czy też wiedza o zasięgu krajowym, służąca przede wszystkim wyjaśnianiu zjawisk lokalnych. Dlatego uważam, że ograniczenie się do lokalnej perspektywy nie stanowi powodu, dla którego dorobek dr Agnieszki Jeran nie może zostać oceniony pozytywnie. Przy czym warto mieć na uwadze, że od czasu, gdy habilitantka uzyskała stopień doktora, czyli od momentu, od którego jej dorobek podlega ocenie, wzorce uprawiania nauki uległy zmianom. Diagnoza zjawisk zachodzących w skali całego społeczeństwa przestała być domeną pojedynczych badaczy. Zadania te coraz częściej przejmują zespoły. Pojedynczy badacze starają się zawęzić swoje zainteresowania, co pozwala trzymać rękę na pulsie rozwoju wiedzy i zachować kontakt z międzynarodową czołówką.

Wniosek końcowy

W recenzji starałem się wykazać, że dr Agnieszka Jeran spełniła wymogi artykułu 16 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym*. Przedłożony przez nią cykl publikacji obejmuje monografię pt. „Dobrani... Miary, skala i konsekwencje (nie)dopasowań na polskim rynku pracy”, którą należy uznać za osiągnięcie stanowiące znaczny wkład w rozwój nauk socjologicznych. Oceniam też, że habilitantka wykazuje istotną aktywność naukową. Działalność dydaktyczna, funkcje pełnione na uczelniach, udział w projektach badawczych, wystąpienia na konferencjach, praca w kolegiach redakcyjnych czasopism naukowych, czy wreszcie publikacje, zamieszczane w coraz bardziej znaczących tytułach, pozwalają uznać, że dr Agnieszka Jeran coraz bardziej zaznacza swoją obecność w środowisku naukowym, zyskując coraz większe uznanie. Tym samym stwierdzam, że konkluzja mojej recenzji jest pozytywna. W dalszych etapach postępowania habilitacyjnego będę się starał przekonać pozostałych członków komisji, co do zasadności podjęcia przez komisję uchwały zawierającej opinię dla Rady Wydziału Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o nadanie dr Agnieszce Jeran stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne.

Warszawa, 31 marca 2020 r.

Abiguiw Sawiczak